

Tổ chức xã hội truyền thống của người Sán Dìu

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ**

TỔ CHỨC XÃ HỘI TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI SÁN DÌU

**KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN VĂN HOÁ
CHUYÊN NGÀNH VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ**

MÃ SỐ : 608

Sinh viên thực hiện : ĐỖ THỊ HƯƠNG HẠNH

Hướng dẫn khoa học : GS.TS HOÀNG NAM

HÀ NỘI – 2008

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian nghiên cứu và tìm hiểu sâu về dân tộc Sán Dìu, với sự giúp đỡ nhiệt tình của các thầy cô giáo chuyên ngành, cũng như cán bộ văn hoá, tôi đã hoàn thành luận văn tốt nghiệp với đề tài: “Tổ chức xã hội truyền thống của người Sán Dìu ở xã Nam Hòa, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên”.

Tôi xin chân thành gửi lời cảm ơn tới GS.TS Hoàng Nam - người đã trực tiếp hướng dẫn cho tôi, các thầy cô giáo khoa Văn hoá Dân tộc, trường Đại học Văn hoá Hà Nội; cảm ơn bác Diệp Trung Bình đã chỉ dẫn và cung cấp nhiều tài liệu phục vụ cho đề tài. Qua đây, tôi xin chân thành gửi lời cảm ơn tới cán bộ UBND và bà con nhân dân xã Nam Hoà, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên đã giúp tôi hoàn thành luận văn này.

Với dung lượng kiến thức, thực tiễn và thời gian có hạn. Khóa luận chắc chắn không tránh khỏi những thiếu sót, tôi rất mong nhận được sự đóng góp ý kiến để bài luận văn được hoàn chỉnh hơn.

Xin chân thành cảm ơn.

Hà Nội, tháng 6 năm 2008.

Sinh viên

Đỗ Thị Hương Hạnh

MỤC LỤC

Mở đầu.....	4
1. Tính cấp thiết của đề tài.....	5
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	6
3. Mục tiêu nghiên cứu của đề tài.....	7
4. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu.....	8
5. Đóng góp của đề tài	8
6. Phương pháp nghiên cứu.....	9
7. Bố cục của đề tài	9
Chương 1: Khái quát về môi trường tự nhiên và xã hội xã Nam Hoà, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.....	10
1.1 Môi trường tự nhiên	10
1.2 Môi trường xã hội	12
Chương 2: Tổ chức xã hội truyền thống.....	26
2.1 Gia đình.....	27
2.2 Dòng họ	35
2.3 Làng xóm	46
2.4 Bộ máy quản lý chính quyền	51
Chương 3: Những biến đổi của tổ chức xã hội truyền thống và ảnh hưởng của nó tới sự phát triển kinh tế xã hội.	55
3.1 Những biến đổi trong xã hội	55

Tổ chức xã hội truyền thống của người Sán Dìu

3.2 Tiền đề của tổ chức xã hội hiện nay	59
3.3 Những ảnh hưởng của tổ chức xã hội truyền thống tới sự phát triển kinh tế xã hội.....	60
3.4 Một số giải pháp trong quản lý, tổ chức xã hội hiện nay của người Sán Dìu ở xã Nam Hoà, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.....	65
Kết luận.....	71
Tài liệu tham khảo.....	74
Phụ lục.....	75

MỞ ĐẦU

Qua lời kể của các cụ và gia phả của một số dòng họ thì người Sán Dìu vốn là một tộc người nhỏ bé sinh sống ở miền Nam Trung Quốc, vào những năm cuối nhà Minh, đầu nhà Thanh (cuối thế kỷ XVII) vì không chịu nổi sự đàn áp bóc lột tàn bạo của bọn phong kiến thống trị ở Quảng Đông, người Sán Dìu đã phải lưu tán đi nhiều nơi, một bộ phận vượt biên giới Việt Trung để vào Việt Nam. Theo gia phả họ Lê của ông Lê Hữu Nhất, người xã Dân Chủ, huyện Đồng Hỷ, tỉnh Bắc Thái, thì tổ tiên ông trước đây ở thôn Phong Lưu, xã Bách La, huyện Phương Thành, tỉnh Quảng Đông, vào Việt Nam từ đời Càn Long (1777- 1782).[1,19].

Điều này đã chứng minh nguồn gốc cũng như lịch sử của người Sán Dìu ở Việt Nam. Với quá trình thiên di từ Trung Quốc người Sán Dìu vào Việt Nam và sinh sống tại các tỉnh Quảng Ninh, Bắc Giang, Vĩnh Phúc, Tuyên Quang, Thái Nguyên [8,20]

Tên gọi Sán Dìu được Tổng cục thống kê chính thức công nhận và được sử dụng rộng rãi từ năm 1979. Ngoài tên gọi Sán Dìu còn có một số tên gọi khác như Sán Dẻo Nhín, Trại, Trại Đất, Mán quần cộc, Mán váy xẻ.

Huyện Đồng Hỷ là một trong bảy huyện của tỉnh Thái Nguyên, là nơi tập trung sinh sống của rất nhiều người dân tộc Sán Dìu, nhiều nhất là ở xã Nam Hoà. Có thể nói người Sán Dìu ở đây chiếm tới 80-90 % tổng số dân của xã. Trong số các dân tộc sinh sống ở Thái Nguyên thì người Sán Dìu có số lượng tương đối đông.

Để nghiên cứu, tìm hiểu về một dân tộc có rất nhiều vấn đề và khía cạnh điển hình như: Văn hoá vật chất, văn hoá tinh thần, phong tục tập quán, nghi lễ vòng đời, tập tục cưới xin ma chay, tôn giáo tín ngưỡng, tập quán mưu sinh, văn hoá văn nghệ dân gian...v.v...

Ở đề tài này, tôi chỉ đề cập đến tổ chức xã hội truyền thống của người Sán Dìu ở xã Nam Hoà, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên với mong muốn bước đầu tìm hiểu văn hoá một tộc người.

1. Tính cấp thiết của đề tài

Dân tộc Sán Dìu vào Việt Nam chưa lâu, trong quá trình sống xen kẽ với các dân tộc khác nhiều nét văn hoá của người dân tộc Sán Dìu đang ngày càng thể hiện sự giao lưu. Do đó, việc tìm hiểu nghiên cứu văn hoá để từ đó đưa ra phương hướng nhằm bảo tồn, giữ gìn và phát huy bản sắc văn hoá dân tộc đang là vấn đề được Đảng và nhà nước quan tâm. Tổ chức xã hội truyền thống cũng là khía cạnh tạo nên văn hoá đặc trưng của mỗi dân tộc, cùng với việc nghiên cứu tổng thể các vấn đề của một tộc người thì tìm hiểu “tổ chức xã hội truyền thống” có ý nghĩa không chỉ về mặt khoa học và còn có ý nghĩa thực tiễn nhằm phát huy truyền thống của dân tộc đó trong giai đoạn mới.

Tổ chức xã hội truyền thống mang tính chất chính trị xã hội cao, nó phản ánh các phương diện về mặt tổ chức, sắp xếp và hoạt động của bộ máy chính quyền địa phương, về quan hệ dòng họ, gia đình... Vì thế, với việc tìm hiểu về tổ chức xã hội truyền thống có thể đưa ra các chính sách, biện pháp quản lý cho phù hợp với tình hình, đặc điểm riêng của mỗi dân tộc...

Với địa danh cụ thể là xã Nam Hoà, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên-huyện nằm gần trung tâm thành phố (đi qua cây cầu Gia Báy) thì việc nghiên cứu tổ chức xã hội truyền thống ngoài ý nghĩa về mặt lý luận là đóng góp thêm những hiểu biết về người Sán Dìu, đồng thời cũng có ý nghĩa thực tiễn trong việc đề ra phương hướng quản lý và phát triển kinh tế chung của toàn tỉnh. Vì vậy, tôi đã chọn đề tài “ Tổ chức xã hội truyền thống của người Sán Dìu, xã Nam Hoà, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên” làm khoá luận tốt nghiệp.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Dân tộc Sán Dìu ở Việt Nam nói chung và ở Thái Nguyên nói riêng đã được rất nhiều nhà khoa học trong giới chuyên môn đề cập và nghiên cứu. Các vấn đề mà các nhà khoa học quan tâm rất phong phú và đa dạng, bao quát toàn bộ đời sống sinh hoạt vật chất cũng như tinh thần của người dân tộc Sán Dìu. Có thể kể ra một số công trình nghiên cứu của các nhà khoa học như:

- Ma Khánh Bằng, *Người Sán Dìu ở Việt Nam*, NXB Khoa học xã hội, HN, 1983.
- Diệp Trung Bình, *Dân ca Sán Dìu*, , NXB Văn hoá Dân tộc, 1987.
- Diệp Trung Bình, *Phong tục và nghi lễ chu kỳ đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam*, Bảo tàng các dân tộc Việt Nam, Thái Nguyên, 2005.
- Nịnh Văn Độ, Nguyễn Phi Khanh, Hoàng Thế Hùng, *Văn hoá truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, NXB Văn hóa Dân tộc, Hà nội, 2003.
- Nguyễn Thị Kim Thoa, *Bước đầu miêu tả hệ thống ngữ âm tiếng Sán Dìu ở Việt Nam*, Luận văn thạc sỹ trường ĐH Khoa học xã hội và Nhân văn, 2007.
- Ngô Văn Trụ- Nguyễn Xuân Cấn, *Dân tộc Sán Dìu ở Bắc Giang*, NXB Văn hoá Dân tộc, HN, 2003.

Nhìn chung các nhà khoa học đã đóng góp rất lớn vào quỹ tài liệu nghiên cứu về người Sán Dìu ở Việt Nam với nhiều vấn đề thực sự có ý nghĩa đối với sự bảo tồn, gìn giữ và phát huy văn hoá cũng như phát triển kinh tế của dân tộc này.

Nhìn chung các tư liệu đã nói trên chưa đề cập một cách chuyên sâu về vấn đề tổ chức xã hội, nếu có chỉ là giới thiệu rất khái quát, không toàn diện về một khía cạnh nào đó của tổ chức xã hội trong đề tài chung của mình.

Tổ chức xã hội truyền thống của người Sán Dìu

Tuy vậy, đây chính là nguồn tài liệu cho tôi bước đầu tìm hiểu về dân tộc Sán Dìu. Những tài liệu này đã cung cấp những kiến thức cơ bản về nguồn gốc, quá trình di cư, ngôn ngữ, tên gọi... của dân tộc này.

3. Mục tiêu nghiên cứu của đề tài

Sán Dìu là một trong những dân tộc ít người ở Việt Nam có quá trình di cư vào nước ta muộn. Trong quá trình chung sống xen kẽ với các dân tộc khác, dân tộc Sán Dìu đã mất dần đi những nét đặc trưng trong văn hoá của mình. Do đó, nghiên cứu đề tài “Tổ chức xã hội truyền thống của người Sán Dìu ở xã Nam Hoà, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên”, tôi muốn phần nào mô tả lại tổ chức xã hội truyền thống của dân tộc, giữ gìn và phát huy những giá trị văn hoá tốt đẹp trong giai đoạn mới, đồng thời đề cập phương hướng quản lý, xoá bỏ những hủ tục những tập quán lạc hậu, những tàn tích của xã hội cũ còn để lại.

Đề tài nhằm tìm hiểu, nghiên cứu sâu về tổ chức xã hội của người Sán Dìu ở địa phương, đối chiếu, so sánh với các nơi khác như đã tìm hiểu thông qua tài liệu để thấy được sự tác động của điều kiện tự nhiên và xã hội cũng như các yếu tố khác tới tổ chức xã hội truyền thống của người Sán Dìu.

Ngoài ra, đề tài còn nhằm tìm hiểu về các mối quan hệ gia đình, dòng họ, làng bản, về vai trò của người có uy tín (già làng, thầy cúng, trưởng xóm...) trong cộng đồng, tìm hiểu về bộ máy vận hành chính quyền địa phương, cùng công cụ điều hành xã hội đó.

Đề tài nhằm rút ra được nhận xét sự biến đổi về mặt tổ chức xã hội trong giai đoạn mới cũng như những tác động tới đời sống của đồng bào.

Là một người con của mảnh đất Thái Nguyên, lại theo học ngành Văn hoá dân tộc tôi mong muốn tìm hiểu thật sâu sắc về đất và người Thái Nguyên nói chung và mỗi dân tộc sinh sống ở đây nói riêng trong đó có dân tộc Sán Dìu... để từ đó có những cống hiến, đóng góp cho mục tiêu phát triển các dân tộc ít người, thực hiện chủ trương của Đảng và nhà nước về nâng cao đời sống

vật chất tinh thần của đồng bào các dân tộc. Đồng thời bảo tồn, gìn giữ và phát huy bản sắc dân tộc trở thành những nét riêng của văn hoá Việt Nam.

4. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu

Với đề tài này thì đối tượng nghiên cứu chính là các mối quan hệ trong phạm vi tổ chức xã hội của cộng đồng người Sán Dìu ở xã Nam Hoà, huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.

Phạm vi nghiên cứu

Đề tài tập trung nghiên cứu về tổ chức xã hội tại xã Nam Hoà, huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.

Nội dung:

- Tổ chức gia đình
- Tổ chức dòng họ
- Tổ chức làng bản
- Thiết chế xã hội truyền thống, bộ máy và công cụ quản lý.

5. Đóng góp khoa học của đề tài

Bước đầu đến với việc thực hành nghiên cứu khoa học, đề tài chỉ phân nào góp phần giới thiệu tổng quan về dân tộc Sán Dìu và tổ chức xã hội truyền thống giúp người đọc tiếp cận với dân tộc này từ góc độ tổ chức xã hội.

Từ đây có thể đưa ra các chủ trương, biện pháp hoạch định chính sách quản lý chính quyền địa phương.

Đề tài đồng thời là cơ sở để tổ chức các chương trình phát động xây dựng gia đình văn hoá, làng (thôn, bản) văn hoá, xây dựng nếp sống mới... cung cấp tư liệu về người Sán Dìu ở xã Nam Hoà, huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.

Đề tài cũng góp phần thực hiện chủ trương chính sách của Đảng và nhà nước trong việc bảo vệ các giá trị văn hoá truyền thống.

6. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp luận: Đề tài chủ yếu sử dụng các phương pháp duy vật lịch sử, chủ nghĩa Mác- Lê nin và tư tưởng Hồ Chí Minh làm nòng cốt để nhìn nhận mọi vấn đề.

Phương pháp thu thập tài liệu: Bao gồm các nguồn tài liệu thư tịch (nguồn thư tịch đã công bố của các nhà nghiên cứu, số liệu niên giám thống kê...), thu thập tài liệu bằng phương pháp phỏng vấn, quan sát, chụp ảnh... thông qua điền dã dân tộc học tại địa phương nghiên cứu.

Phương pháp xử lý tài liệu: Từ các tài liệu thu thập được, tiến hành so sánh, thống kê, phân tích... đồng thời tham khảo ý kiến các chuyên gia, những nhà nghiên cứu dân tộc học để hoàn thành phần tư liệu cũng như đề tài này.

7. Bố cục của đề tài

Ngoài phần mở đầu, kết luận đề tài gồm 3 chương chính:

Chương 1: Khái quát về môi trường tự nhiên và xã hội xã Nam Hoà, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên.

Chương 2: Tổ chức xã hội truyền thống.

Chương 3 Những biến đổi của tổ chức xã hội truyền thống và ảnh hưởng của nó tới sự phát triển kinh tế xã hội hiện nay.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ma Khánh Bằng, *Người Sán Dìu ở Việt Nam*, NXB KHXH, HN, 1983.
2. Diệp Trung Bình, *Dân ca Sán Dìu*, NXB VHDT, 1987.
3. Diệp Trung Bình, *Lễ hội cổ truyền các dân tộc Hoa, Sán Dìu ở Việt Nam*, NXB VHDT, 2002.
4. Diệp Trung Bình, *Phong tục và nghi lễ chu kỳ đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam*, Bảo tàng Văn hoá các dân tộc Việt Nam, Thái Nguyên, 2005.
5. Ninh Văn Độ- Nguyễn Phi Khanh- Hoàng Thế Hùng, *Văn hoá truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, NXB VHDT, HN, 2003.
6. Vũ Ngọc Khanh- Phạm Minh Thảo, *Từ điển Việt Nam văn hoá tín ngưỡng phong tục*, NXB VHDT, HN, 2005.
7. Nguyễn Thị Kim Thoa, *Bước đầu miêu tả hệ thống ngữ âm tiếng Sán Dìu ở Việt Nam*, Trường ĐHKHXH& NV, 2007.
8. Ngô Văn Trụ- Nguyễn Xuân Cấn, *Dân tộc Sán Dìu ở Bắc Giang*, NXB VHDT, HN, 2003.
9. Khămpheng, *Tổ chức xã hội truyền thống của người Phu Thay ở tỉnh Hủa Phăn CHDCN Lào*, luận án tiến sỹ trường ĐHKHXH & NV, 2005.
10. Niên giám thống kê xã Nam Hoà, huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên
11. Tài liệu phỏng vấn.